

De grijze zandbij (*Andrena vaga*)

Zo gauw de wilgen uitlopen en hun bloei de definitieve doorbraak van het voorjaar aankondigt zijn er grijze zandbijen in de lucht. Het zijn superspecialisten, die alleen stuifmeel verzamelen op wilgen en daarom soms al vanaf begin maart en nooit langer dan tot ongeveer half mei zijn waar te nemen. Om de dieren te vinden moet je zoeken op droge zonbeschenen plekken met spaarzaam begroeid of kaal zand. Ook in wat lemiger bodems, zoals in de Limburgse löss graven de dieren hun nestgangen.

De vrouwelijke dieren zijn vrij fors. Ze zijn wat kleiner dan een honingbij, maar wel breder van bouw. Ze hebben een zwart behaarde kop en een vuilwit dichtbehaard borststuk, terwijl de bovenkant van hun achterlijf vrijwel onbehaard en glanzend zwart is. Het gele stuifmeel dragen ze voornamelijk aan de binnenkant van de achterpoten, op de flanken en aan de onderzijde van de buik tussen de achterpoten. Aan die achterpoten, aan de dijring, zit een haarflosje dat karakteristiek is voor zandbijen en waarmee veel stuifmeel kan worden vervoerd.

Besnorde mannen

De mannetjes zijn een stuk kleiner en hebben een vergelijkbare kleurstelling, maar ze hebben een kort aangezicht met een mooie witte snor en dunne lange kaken. Zoals bij bijen gewoon is, doen mannen niet veel

anders dan de hele dag rondhangen op plekken waar de kans groot is dat vrouwen te vinden zijn. Dat kan op de nestplaats zijn, maar meer nog rond bloeiende wilgen, waar ze zich, in de zon patrouillerend, overgeven aan een door de wind gedreven onstuimige luchtpiraterij, want ze proberen zich vast te klampen aan elk op een katje geland insect dat ook maar iets weg heeft van een vrouwelijke grijze zandbij. Ze hebben vaak een slaapgangetje in de grond in de buurt van de door de vrouwelijke dieren gegraven nestgangen. Bij wat somber maar ophelderend weer en aan het begin van de dag kun je ze op de uitkijk zien zitten vanuit hun slaapgangetje.

Pioniers

Grijze zandbijen zijn pioniers, wat wil zeggen dat geschikte plekken vrij snel bewoond kunnen raken. Kennelijk gaat steeds een deel van de nieuwe populatie op zoek naar dergelijke plaatsen. Het kan voorkomen dat één vrouwelijk dier de stammoeder is van een levensvatbare populatie. Soms blijven dergelijke geschikte locaties jarenlang in gebruik. Als de vrouwelijke bijen uit de grond komen worden ze gewoonlijk direct door mannen overvallen en paren kort daarop. Daarna gaan ze al snel aan het graven en werken het zand achteruit naar boven. Zeker als dit vochtig zand is, ontstaat daardoor een hoopje zand dat sterk aan

Andrena vaga ♀ beladen met wilgenstuifmeel

een klein molshoepje doet denken. Dit graven gebeurt vaak 's nachts. Ze maken verticale gangen die aan het eind vertakt zijn tot ronde kamertjes waarin steeds een stuifmeelbolletje vermengd met wat nectar wordt neergezet, waarna er een ei op wordt gelegd. De larve ontwikkelt zich na het inspinnen en verpoppen tot een volwassen dier, dat pas het jaar erop uit de grond komt. De broedcellen worden soms wel tot op een diepte van 60 cm uitgegraven.

Verspreiding

De grijze zandbij komt vooral voor in het oosten van ons land op open zandige terreinen waar bloeiende wilgen binnen een straal van een kilometer te vinden zijn. In Friesland is de aanwezigheid nog maar onlangs vastgesteld. In de duinen komt de soort verspreid en weinig voor.

46

Soms tref je plekken aan waar honderden nesten met de kenmerkende zandhoopjes bij elkaar liggen. In zo'n geval kun je spreken van een kolonie, hoewel er geen sociale samenleving aan ten grondslag ligt. Dat is dus meer vergelijkbaar met een broedkolonie van meeuwen. De vrouwtjes markeren met een geurspoor het zand dat ze gebruiken om de nestgang af te sluiten als ze op foerageertocht gaan. Op die manier kunnen ze hun nestgang goed terugvinden.

Parasieten

Andrena vaga kent een onafscheidelijke parasiet, namelijk de roodharige wespbij *Nomada lathburiana*. Deze op een wesp gelijkende bij legt een eitje in het nest van de grijze zandbij. Dat ei, dat kleiner is, komt eerder uit en de larve zuigt het ei van de eigenlijke bewoonster leeg en eet de voedselvoorraad op. Deze wespbijen verblijven vaak vrijwel de hele dag bij de nestplaats van *Andrena vaga*. Waarschijnlijk kunnen ze ook de nesttoegang ruiken aan het geurspoor dat de bewoonster er achterlaat.

Een andere koekoeksbij, de bloedbij *Sphecodes gibbus* wordt er ook van verdacht te parasiteren op *Andrena vaga*.

Ook enkele soorten parasietvliegen weten hun eitjes in de nesten te smokkelen. Daartoe behoren wolzwevers. Dit zijn vliegen die een sterk behaard lijf hebben en een zeer lange tong en die al zwevend voor de nestgangen er eitjes in werpen. Het merkwaardige is, dat deze vliegen aan hun achterlijf een haarborstel hebben, waarin ze zand verzamelen, zodat het eitje met zand bepoederd wordt als het het lichaam van de vlieg verlaat. Mogelijk helpt dit om het ei te verzwaren om beter te kunnen mikken. De zeer kleine larve die er uit komt weet een weg naar de nestkamer te vinden en eet uiteindelijk de volgroeide bijenlarve op.

bijen

ANTWOORD UIT DE PRAKTIJK

M.J. van Iersel

Deze rubriek is bedoeld om ervaringen uit te wisselen. Een volgende keer gaat het over darrenbroed als mijtenval. Daar moeten veel imkers mee geëxperimenteerd hebben. Graag lezen wij over uw resultaten.

Het is inmiddels wel februari, maar we hebben nog twee antwoorden uit de maand december die ik u niet wil onthouden. De twee artikeltjes laten zien dat we attent moeten blijven op de aantallen mijten die er in onze volken aanwezig zijn.

De vraag voor de maand december was:

Hebt u varroamijten geteld en welke conclusie hebt u daaruit getrokken?

Varroamijten bestrijden en tellen (1)

Ik tel al jarenlang de gevallen varroamijten in mijn volken. Ik ben al ruim 60 jaar met bijen bezig. Ik

imkerde op bescheiden schaal en hield gemiddeld 8 hoofdvolen en daarnaast 8 reserve volken en enkele korfvolen. Momenteel beperk ik om gezondheidsredenen het aantal bijenvolen. Toen ik in ± 1984 na de zogenaamde tabaksrook-proef met enige bruine beestjes naar onze voorzitter toog, zei zijn vrouw meteen: 'Ja, dat zijn ze'. Ik heb toen echt wel even moeten slikken en ben daar vast de enige niet mee geweest. Tabaksrook, Folbex, Perizine, Amitraz, Apistan, alle middelen weerstond de mijt, maar ook de bijen overleefden al die stinkende aanslagen. De mijten waren na de eerste behandeling met Perizine niet te tellen, ze vielen bij duizenden. Allengs werd dat minder en ben ik begonnen met het tellen van de gevallen mijten, nu zeker al zo'n 16 jaar. Sinds 1992 gebruik ik Apistanstrips. In 1997 ben ik etherische oliën (pachouly- en wintergroenolie) gaan gebruiken. Augustus 1998 bracht mijn vrouw van een reis naar Duitsland een fles Dr. Weindrich's 101 Kräuteröl mee. Sindsdien gebruik ik dit middel bij het inwinteren naast Apistan. Rond half augustus begin ik met voeren, de